ACCADEMIA DI MEDICINA
TORINO
IO

SUR LE CARACTÈRE CONTAGIEUX
DES EPIDÉMIES CATARRALES

DISSERTATION

DU CHEVALIER

MICHEL ROSA

INTITULÉE

SCHEDA AD CATARRUM

Seu Tussim, quam Russam nominant, pertinens.

TURIN 1806.

De l'Imprimerie de BERNARDIN BARBERIS, rue des Imprimeurs N.° 272.

E E-16

DISSERTATION

SUR LES

PRINCIPAUX SYSTÈMES

POUR LE CALCUL DES ÉQUATIONS

CIRCULAIRE
DE MONSIEUR BUNIVA,

Inspecteur général sur la santé publique et Président du Conseil Supérieur civil et militaire de santé à tous les Conseillers correspondants.

Turin, 10 *janvier* 1806.

MONSIEUR,

Rien n'intéresse de si près la santé publique, que les bons ouvrages concernant les épidémies et les contagions, tels par exemple, que celui de l'illustre Chevalier ROSA, *intitulé* de epidemicis et contagiosis acroasis, *et l'autre du même Auteur, modestement intitulé :* Scheda ad catarrhum, seu tussim quam Russam nominant pertinens. *Aussi ayant jugé qu'ils ne sont pas assez répandus parmi nos ministres de l'art de guérir, je me suis proposé de leur procurer avec le temps une édition du premier, trés-peu dispendieuse, et j'ai pris la détermination d'insérer le second sans le moindre délai dans le ci-joint N.° XVII. du Bulletin de notre Conseil, vu qu'il regarde plus particulièrement l'épidé-*

mie catarrale qui vient aussi de se manifester dans notre contrée subalpine. Je vous prie de vouloir bien me communiquer votre opinion sur la doctrine contenue dans cet écrit.

Je vous transmets, en même temps, le N.° XVIII. du même Bulletin, contenant ma dissertation sur cette épidémie, dont j'ai donné lecture à notre Consesso sanitaire dans sa séance du 9 *janvier* 1806. *Vous y verrez que déjà plusieurs de nos collaborateurs se sont empressé de me donner communication de leurs observations à cet égard. Je vous prie instamment de vouloir bien en faire de même. Je vous engage, monsieur, à m'indiquer l'époque de la manifestation de cette épidémie dans les différens lieux de votre arrondissement; je ne doute pas que vous aurez aussi la complaisance de répondre, au moins, à la majeure partie des questions que j'y fais dans le dernier paragraphe.*

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect.

EQUITIS MICHAELIS ROSA
IN MUTINENSI ARCHIGYMNASIO
P. P. P.
REGIÆ PARISIENSIS MEDICÆ SOCIETATIS
NEC NON TAURINENSIS SCIENTIARUM
ACADEMIÆ SODALIS ETC. ETC.

SCHEDA

AD CATARRHUM SEU TUSSIM,

Quam Russam nominant, Pertinens.

1. Quum inter nova multa, quæ sæculo novarum rerum feraci celebrantur in dies, etiam rumor de tussi *Russa* jam multos menses Italia tota increbresceret, speratum est fore, qui insueti morbi rationem ex certa historia loculenter proponerent. Afferebantur equidem Germania, et Septentrionalis Italiæ parte, qua primum morbus apparuit, epistolæ, nuncii, et celebrium etiam Medicorum notationes; sed perbreves illæ, et inexpleta rerum notitia, quæ summa morbi symptomata, et curationes leviter adumbrarent.

2. Erat commune his omnibus, ut morbum dicerent certo epidemicum, certo non contagiosum: quapropter æstate summa, quum morbus jam prope instaret: vertente, quum paullatim in plures

invaderet, licuit quid rei esset in proximo contemplari: visumque est annotata tum aliorum observatione, tum nostra, paullo fusius enucleata proponere: ut si forte, incertæ adhuc rei veritas firmari, aut manifestis argumentorum momentis, propositis hactenus epidemicorum, et contagiorum rationibus, non inutilis aliqua fieri posset accessio. Sed permovebat etiam illum, ut collectæ pluribus locis observationes, futuræ in posterum morbi historiæ pleniorem materiam sufficerent.

3. Autumno, quum pluviæ multæ fuissent, assiduæ, excepit hunc hyems tepida, et mitis; mox frigora; tandem nives, et venti. Vere primo, tepores, sed paullo post Æquinoctium imbres frigidi, venti frequentes, frigidi, ultra exortum vergiliarum. Majo, ab Idibus, calores assidui, magni, crescentes usque ad Arcturum. Siccitates magnæ, continentes, squalores insueti, ad Æquinoctium autumnale nondum intermissi.

4. Quum itaque fuisset annus inordiatus, morbi quoque annui irregulares, alicubi etiam graves fuere. Hyeme, febres catharrales cum sputis acribus, diu crudis, diuturnæ, quæ multis tabem attulerunt. Vere, Morbili ante omnia frequentes, confluentes, periculosi. Æstate graviores, populariter sæpe lethales, in diuturnas tusses, aut faucium ulcerationes, aut fluxus facile euntes. Æstate prima, febres putridæ malignæ, quas soluta sæpe alvus, et sudores diu multi tandem resolverent. Eadem provecta, iterum catharrales, sed cædem acutæ, pectori graves; labente, biliosæ, per summos æstus facile in putridas abeuntes. Tandem æstu vertente, pulmonum inflammationes, pleuritides veræ, et biliosæ, sæpe lethales,

graviores in dies (1). Notatumque est, toto anno febres, maximam partem in pectus incubuisse, et sanguinem vena fusum, plerumque corium præsetulisse.

5. Sunt autem, potissimum Æstate, gnaris rerum, et diligentibus, quæ præter vim Morbillorum, notari potuerint, adhuc duo. Maculæ cutis prærubræ, et ulcera gingivarum saniosa. Fere enim Æstate summa, quum æstus acrius arderet, plerisque omnibus, nullo ætatis, aut sexus, aut temperamenti discrimine, maculæ grandes, irregulares, diffusæ, aliis prærubræ, aliis atrorubentes, vix extantes, leviter asperæ, leviter pruritantes, ad inguina, ad pubem, ad fœmura, ad anum, per abdomem item ad latera, ad pectus, ad jugulum, tum pene omnibus corporis locis efflorescebant; quæ nemini fere, nisi finitis æstibus, evanuerunt; nonnullis sub *Russæ* febris sudore, attollente se in duras squamas cuticula, asperabantur, tum sensim leniter evanescebant. Gingivas quamplurибus acris humor invasit; quibus, et emoti dentes, et sanies scorbuticæ similis, destillavit: quasi demittente illuc sanguine; quæ in putre, confervescens intus, exsolveret.

Quo tempore ferebatur crebris sermonibus Austriam, Vindobonæ in primis, vexari catarrho, Tussi, cui nomen positum *Russo*. Nec modo tussire tussim plerosque omnes, sed plurimis adjectam febrim, multos delirio, perplures inflammatis pulmonibus occubuisse.

---

(1) Hæ autem observationes maximam partem a Nosocomiis deductæ sunt.

7. Jamque ea labes inviserat Danos, enataverat ad Britannos: Sed inito vere relatum est manasse eamdem ad Bohemos (1); mox et in Belgium se penetraverat; quorum etiam classis bello expectata, alligari vadis morbo eo dicebatur.

8. Sed malo urgebamur proximiore, nam media æstate, sub canis ortum, Senogalliæ, frequentibus Nundinis, obortus turbo Ventorum, quum subito frigore tussiendi caussam attulisset, tussitum est tussi *Russa* (2): nec fere quisquam periclitatus est; sed, ut in tanta hominum varietate et frequentia, nemo fere qui non tussierit, inventus est.

9. Exin fusa labes in omnem circum, qua patet, Italiam; nam morbus inde mox per Picenum, Umbriam, Latium, in Urbem venit. Hinc retroversus Æmiliam, Etruriam; parte alia Venetias graviter afflavit; mox in Continentem refusus, Patavium, Veronam, finitimos omnes; paullatimque transgressus fines, Insubriam, postremo Mediolanum quoque occupavit.

10. Nec dubia potest propagationis semita haberi: nam ut Senogallia prima graviter, inter omnes Italiæ gentes, affecta est, sic finitimæ circum, multo maturius quam cæteræ, Id malum sensere. Itaque Picenum, Umbria, multo ante quam

---

(1) Nempe ex Austria.

(2) Obortus est turbo Senogalliæ decimoquinto Kal. Aug. cum subito et magno frigore: exinde tussis increbuit; scimus enim etiam ineuntibus nundinis, quarum initium est ad quart. Id. Jul., auditos ibi plures, de alienigenia negotiorum numero, qui de insueta graviter tussi conquererentur.

Roma; Pisaurum, Ariminum multo quam Bononia citius cœperunt. Ut appareat refluentem hunc ab Emporio, quæ eum commerciis ierat, cum commerciis relegisse viam, et manasse ad remotos (1).

11. Jam media regione octava, (quæ determinatur Arimino, Pado, Apennino) (2), cum ipso Arcturo morbus apparuit: qui paulo post, finitis ardoribus, siccitate nondum finita, vehementius excanduit. Sed præstat qualem habuerint ultra montes Germani, aut qualem saltem retulerint, primum novisse. Quos nempe multo quam nos graviorem ægritudinem *Russæ tussis* expertos apparet.

12. Præcesserat Autumno similis hyems, pluviosa, frigida, nebulosa (3) Ver tepidum et mite, cum vestibus jam subinde mutatis, ineunte Majo, subitum, et acre frigus excepit. Hinc caussa mali in populum per quam late grassantis (4).

---

(1) Ab Germania per Noricas, Juliasque Alpes descenderat morbus Tridentum, si vera nuntiata sunt, mense Junio; inde etiam ad Veronenses defluxerat, sed hactenus levis admodum inter eos videbatur; quintili et sextili factus est gravior, et maxime popularis: ut appareat a mercatoribus citro ultro meantibus, potuisse afferri, aut geminari. Sit qui dicunt aliqua Etruriæ parte ad meridiem, visum morbum quintili mense, potuerunt advectum mari, Liburno, Pisis cum mercibus recepisse; descenderat jam enim navibus et septentrionali oceano ad mediterraneum; qua via etiam Neapolim advectus fuerat, ante, ni fallor, quam Romam. Reliqua per Italiam commeatio, pene certis testimoniis firmatur.

(2) Ex veteri Romanor. divisione, ut est apud PLIN. l. 3. c. 15., et finitur ad Occidentem Placentia.

(3) Baaderi Archiatr. Bavar. Relat. manuscripta data Monach. 31 Jul. 1782.

(4) Vers. Ital. Relat. Facult. medic. quæ Pragæ est, jussu regio factæ mens. Maj. 1782.

13. Principio Caput grave fit, atque acriter dolet, fauces cum calore asperantur: accedit tussis præter modum rauca, præterea inutilis, vehemens: sed corpus debilitatum, quemadmodum rheumate affectis, frequenter, et sine febre mitissimus ægritudinis gradus habetur, ut passim ne febricitent quidem: qui proin custodia corporis, frictione cutis, potu calido demulcente; potissimum vero obortis sponte, aut excitis per artem sudoribus, tollitur (1): et Bohemis quidem placuit cerevisiæ calentis potu (2), Tridentinis etiam meraco tolli; (3) utrisque periculo suo.

15. Grave est ubi subita fit ab initio, et toto corpore summa virium prostratio; ubi corpus biduo vel triduo, alternis frigore et calore vexatur, dolore interim capitis ad summum ingravescente, cum gravitate, aut vertigine. Tum febris toto corpore magna, magnus per summam cutim fervor accenditur. Jam fauces asperæ eodem fervore occupantur, qui cum adstrictione ad bronchia interius, et ad nothas costas protenditur. Tum tussis rauca, clangosa, eadem vehementissima, inutilis, ægrum præter modum fatigat. His et coryza nares prehendit, aquosa, mucosa multa ubertim destillans. Nonnullis cum levi angina, fauces pectusque stringuntur: nonnullis dolor alicubi, pleuritidis modum æmulatur (4). Nec defuere queis humor demissus intus, ad intestina quoque descen-

---

(1) BAAD. et PRAGENS. Med. loc. cit.
(2) PRAGENS l. c.
(3) Relat. Anonym. Trident. BAAD l. c.
(4) BAAD l. c. et Anonym. Austro-Bavar.

dercet; quos nauseæ, vomitus, et crebri fluxus exercuerunt. Ipsa etiam quibusdam, nec raris casibus, exanthemata per summa corporis efflorescebant.

16. Inter quæ mirum est febrim, quum esset, quæ fuerit, a nullo horum fuisse satis notatam; quam tamen ex omnibus colligas, variam, pro morbo, fuisse oportere (1). Nonnullis Ephemeræ, aut continentis in modum protractam; qui dicunt sudationibus facile persolutam fuisse (2). Plerisque omnibus, qui gravius haberent, fuisse de remittentium genere; qui morbum velint Rheumatico-catarrhalibus, aut etiam putridis accenseri (3) Nec tamen defuere, qui febrim sæpe, etiam intermittentem fuisse testantur (4).

17. Rarus post omnia, sed ille quidem gravissimus visus est casus, quum ad summam corporis lassitudinem, etiam acutissima febris accessit; hos nempe et sitis ingens, et cibi fastidium, et calor urens, et pervigilium, et acutus capitis dolor, cum lingua arida et sicca, et fervens spiritus vehementer exercet (5). Et hi quidem cum faucibus, etiam acuto lateris dolore torquentur; proin et anhelosa respiratione, et summa tussis difficultate cruciantur; quare Baadero, non modo ut Pragensibus, pleuritici, sed cum sputo cruento, etiam paraphrenitici visi sunt: iidem, opinor,

---

(1) BAAD. l. c. et Anon. Trident.
(2) BAAD. et Anon. Austro Bavar.
(3) BAAD. l. c.
(4) Relat. Vindobon. Kalend. Jul. 1783.
(5) Pragens. l. c.

quos Vindobona phreniticos renunciaverant (1). Argumento quam nec paucis, nec levibus, insueti morbi malignitas se prodat indiciis; ut quamquam nec de sputo, nec de exitu morbi quicquam relatum sit, tamen gravissima omnia, et plena difficultatis fuisse censenda sint.

18. Atque hæc frequentior communis ægritudinis per Austriam, Bavariam, Bohemiam, per universam dein Germaniam grassantis, facies apparuit: quam quidam utique deductam ab Hyperboreis, qua stragem fecerat (2), sponte fatentur; sed ita tamen, ut iidem, quemadmodum et Pragenses, etiam epidemicam vitio tempestatum esse velint; iidem non esse contagiosam disertis verbis contendant. Ut omnino mirari necesse sit, apud graves Medicos non contagiosum videri malum, quod aliunde deductum sit: idem Epidemicum vitiis temporum tribui Germanis, quod in hyperboreis sit manifesto conflatum.

19. Fere autem quum contagiosum esse negarunt, in eo iterum consentiunt, ut vitio densatæ cutis potissimum tribuant, et compressæ perspirationis: Rursus vero dissidentes in eo, quod quidam vitio recenti, frigefacto per Majum vere, ut Pragenses; quidam vetusto, nempe intemperie anteactæ hyemis, ut BAADERUS (3), reputent

---

(1) Relat. Vindobon. l. 1.

(2) BAAD. l. c. et Anon. Trident.

(3) „ Morbus Epidemicus a ragionibus septentrio-
„ nalibus ad nostras delatus, et hinc per universam
„ Germaniam propagatus, quem communi idiomate
„ Krip. vocant, a transpiratione dudum, ac sensim
„ suppressa ortum habet: quia præteritus autumnus,

factum. Qua propter BAADERO sic plane constitutum est, ut *Russam* Tussim Rheumatico-catarrhalibus morbis omnino reputet accensendam, symptomatum quorumdam ingenio non valde a putridis febribus abludentem (1).

20 Utcumque ea sunt, illud esse solatii loco in communi malo maxime oportet; quod Tussim *Russam* vacare mortis periculo, uno pene ore testantur. Non esse periculosam Anonymus Austro-Bavarus (2). Non esse lethalem Anonymus Tridentinus, qui sævam fuisse in natali loco, in alienigenis factam esse mitiorem: quamquam eidem, sub finem, reddi in dies difficilior videatur (3). Pragenses item lethalem esse negant, nisi forte in cachecticum, phtysicum, aut hydropicum morbus inciderit; aut si nimium calidis medicamentis, aut si præpostera medicina, inflammati, aut putridi ritu curatur. Ex quo forte non satis videas, quem morbi locum sint Tussi *Russæ*, quam a suscepto frigore extitisse prodiderant, ad extremum daturi.

„ una cum insequente hyeme, fere semper pluviosus, „ frigidus, et nebulosus extitit = *BAADERI Archiatr, Elecloral. Rel. Monach. data die* 31 *Jul.* 1782.

(1) „ Est ergo hæc Epidemia de genere morborum „ Rheumatico-catarrhalium, quæ alios cum ingenti, „ alios cum parva, alios sine febre aggreditur; et „ juxta partium affectarum constitutionem, capitis „ gravedinem, doloremque, Anginam, pectoris oppressionem, difficile respirium, dolorem lateris punc„ torium, Rheumatismos membrorum, et lassitudi„ nem corporis enormem. febri putridæ non absimilem „ producit: BAADER. l. cit.

(2) „ Morbus iste hic loci, nec per se periculosus, „ aut contagiosus est.

(3) l. c.

21. Sed ne derogari fidem per hæc illorum etiam testimoniis patiamur, qui multas editas hoc morbo cædes Vindobona retulerunt; credemus etiam BAADERO, qui exarata methodo curationis, non levi illa quidem, et perunctoria, quæ ad iteratas venæ sectiones, et vesicantia, et Kermes minerale procedat; servatos esse pene ducentos a se ægros testatur, exceptis senibus, hydropicis, phtysicis, hecticis, infantibus, quos magnam partem periculatos fatetur; ut intelligamus nec levi morbo conflictatos eos, nec tam frequentes eo de numero, nisi in talem incidissent manum, fuisse evasuros (1).

22. Reliquum erat post hæc, opinor, ut etiam quæ ratio morbi per Germaniam sit a Medicis prodita, quæ symptomatum visa mutatio, quæ vis sudationum sit observata, tandem quis exitus morbi, quæ judicatio fuerit, sciremus: sed properata pangendæ methodi sollicitudo, quæsitionem hanc omnem antevertit: et fore deinde locum disputationibus reputatum est, quas inventa medicationum disciplina firmaverit.

23. Ergo calidis ante omnia vestium indumentis revocanda cutis officia Pragenses præcipiunt: si leviter jam morbus erupit, calentibus aquarum potionibus, maxime his, quæ ex sambuci flore,

---

(1) „ Atque hæc est sincera, et concinna medendi „ methodus, quæ in tam atroci morbo omnibus ac „ singulis profuit, exceptis tantum paucis valde seni„ bus, hydropicis, phtysicis, hecticis, vel etiam te„ nellis infantibus dentientibus, et, ut plurimum fieri „ solet, omnia medicamenta respuentibus. BAAD „ l. cit.

aut succo, aut aceto alterantur. Nec si quæ alii, ad sciendam corporis expirationem, requirunt, haberi eadem ex jure carnium, aut intritum ex Cerevisia panem recusant, quam Tridentinis etiam vino moveri placuisse indicavimus. Quæ tamen aliis placuit hydromelite, et mellitis, BAADERO etiam nitro, et antimonio, cui diaphoretico nomen suppleri.

24. Si gravior urget vis ægritudinis; (n. 15) Pragenses iterum confici corruptos intus humores his, qui digerunt salibus, Tartaro, Polychresto, melle, oxymellite præcipiunt; si morantur deducere sale cathartico, Rhabarbaro, Jalappa: si reluctantur, etiam concito vomitu exturbari licere. Quem in finem BAADERUS nec Gummi ammoniaco, nec eo, quod ex scylla est oxymellite, nec vesicantibus medicamentis abstinuit.

25. Nec vero desperandum, si cui forte morbus ad faucium, lateris, aut etiam, si BAADERO fides, ad diaphragmatis inflammationem processit, (n. 17) posse enim facile etiam his, præter cætera, epispaticis quoque, aut vesicantibus, aut iterata pro ratione, Venarum sectione, quæ alias nocitura videatur, succurri.

Usque adeo tandem, ut nec leve malum, nec levibus medicamentis, nec perfunctoria disciplina curandum Germanis reputemus fuisse.

26. Jam qualis fuerit in Italia morbus, quem media regione octava sub Arcturum apparuisse indicavimus, referemus non modo ex his quæ vidimus, aut experti sumus, sed testimonio sagacium in primis medicorum, qui sunt in eo multum diligenterque versatii: tum aliorum etiam per Italiam, quorum et opinionibus vacua fides, et auctoritas omnium consensu probata censetur.

27. Quum vero eumdem per tempestates, et loca variare hic illic, etiam in Italia facile appareat, utemur etiam his, quæ nobiles Veronæ Medici ZEVIANUS, et TARGA, ab se observata literis prodiderunt; ut appareat, quam non tutum sit in hujusmodi, aut incertis hominum sermonibus, aut præconceptis opinionibus fidere.

28. Principio vires amittere, et fieri sine caussa per noctem vigiles videbantur: alios appetitus defecit, aliis sine labore sudor manavit. Plerisque omnibus sub vesperam caput, postridie guttur indoluit. Et jam morbus instare; nam horrores per corpus vagi, febriculam; calor in faucibus asperitatem, et Tussim movebant. Ac quibus ne febricula quidem fieret, coryza tamen caput gravabat, molestissimus toto corpore per summam cutim calor ardebat. Tussis rauca, vehemens, sibilans, plerumque inanis, ingravescebant in dies.

29. Atque hi levissimi omnium; quos nec morbi vis, nec cura admodum morabatur. Tussiebant passim per fora, per compita, ad multos dies: et si quid gravius peccassent, in febrim tandem labebantur.

30. Qui vero gravius habituri erant, hos febris ab initio, quo dictum est ordine, in Ephemeræ longioris modum prehenderat: his Caput gravius dolebat, simul oculi, simul cutis et fauces acrius, et cum dolore utebantur: qui dolor ad pectus per asperam Arteriam, et Bronchia descenderet: dolores item membra infestabant, confractis ossibus, et carnibus contusis simillimi.

31. Febris autem non una omnibus fuit, et quos prehendit nec diu, nec graviter tenuit: nam quæ Ephemeræ modum excessit, ea plerumque

in remittentium morem quotidie, potissimum matutinis horis, circa decimam, recrudescebat. Nonnullis erraticarum, crediderim, ritu, manifesto intermittere visa est. Quæcumque fuit, circa quartum, aut quintum, maximeque ante septimum diem esse desiit.

32. In ea Febri pulsus potissimum depressi, parvi, frequentes, præcipueque *non celeres* notati sunt: ut oporteat vi cæli, et tempestatis alia factos fuisse, quos ZEVIANUS dedisse febrim acutissimam, TARGA fuisse apprime crudos notarant (1).

33. Cæterum lingua plerisque sincere; queis vero ex albo sorderet, eis fascia quoque circum præcordia stringi videbatur, quæ purgatione resolveretur. Nec minus urinæ primis diebus paucæ, subrubræ, calentes; quæ morbo provecto, extenuatæ, pene inutiles redderentur.

34. At magna in sudoribus visa vis notationis. Fiebant subito, sed tardi, modici, debilitantes per ipsa febris initia; atque hi etiam subfrigidi, quos nonnunquam meraco temperari utile fuit; erant enim sub his potissimum frons, genua, et pedum plantæ madentes cum frigore. Qui vero etsi critice fierent, æque tardi, viscosi, tenaces, difficiles, modici: raro quibusdam prompti, et effusi; sed etiam his gravissime olentes efferebantur: quo ritu saliva quoque, atque spiritus, adstantibus æque gravia apparuerunt.

35. Molestum illud multis, fereque etiam mirum, quod quibus sudor non responderet, ii noctu

---

(1) Febbre non gagliarda, ma accompagnata con somma crudezza di polso. TARGA Relaz. 27 Ag. 1782.

tristes, pervigiles, irrequieti, nec stare loco, nec continere se lecto possent, insana corporis jactatione miserabiliter fatigati. Nec erat levamen mali, nisi si confricata per corpus cuti, aut multo calentis spongiæ vapore laxatus sudor erumperet, aut acre aliquid expiraret: quam rabiem vicit nonnullis admotum subinde suris, poplitibus, pedibus, et multis locis emplastrum ex sinapi, aut phenigmus: nonnullis sponte sacer ignis erupit, aut etiam insuetis hæmorrhoides extumuerunt.

36. Nec levior visa labes in sputis, quæ sero tandem, finita, aut minuta febri per sibila, et raucam tussim vix edita, tenaci graviter muco compacta, aut concreti lactis simillima visa sunt; ut singularem in omnibus naturæ conversionem, vi morbi, quamquam non gravis, factam tamen esse appareret.

37. Quibus conflictati diutius ad septimum, ad undecimum, ad quintum decimum, et vicesimum nonnumquam diem, delassati, pallidi, tristes, nec appetitu, nec viribus restitutis, nec sudoribus bene, nec tussi satis finita, per longa vix tandem tædia revalescebant.

38. Nec judicatio eadem omnibus fuit: nam quamquam sudor plerosque, et liberalis juvit sputatio, plerumque tamen lenta omnibus omnia obtingerunt; nonnullis biliosa alvus inopinato, et sponte succurrit: florentes aliquos oborta Narium hæmorrhagia judicavit.

39. Ad ultimum tamen, quamquam difficilis, nulla tamen aut communior, aut tutior inventa est sudatione, ægritudinis judicatio. Nec ulli citius sunt restituti, quam quibus sudor liberaliter et prompte succurrit. Illi omnium diutissime, atque

etiam gravius vexati sunt, qui sudores ab initio turbaverint, aut quibus nullo modo responderint. Vidimus, quibus neglecta cute, quamvis tentata sæpius medicaminibus alvo, gravedo, irrequies in dies augerentur. Quos tandem, circa diem vicesimum, oborta sponte, prolixa, effusa sudatio; per multos dies, judicavit. Omnino, ut contagiorum ingenium est, sic lenta huic quoque, difficilis, sed ad cutim tamen, quæcumque futura est, maximam partem extrovertitur per sudores, exanthemata, abscessus, venenati humoris expulsio (1). Quapropter curata in primis cute, evocata corporis expiratione, et sudore, quum alios passim congeneres morbos scimus; tum hunc videmus tuto frequentius, et quam facillime persanari. Quin ægros quoque constat per hanc febrim æstuantes, instinctu quodam naturæ, sub stragulis cupidissime immotos durare, lenimen mali et medicinam in sudatione captantes.

40. Utique nec Apoplecticos nec phreniticos, (ut Germani) ea via factos vidimus, nec exanthemata per cutim erumpentia (2). Item nec tormina, qualia Veronenses pueris frequentia, ut TARGA; aut quibusdam lethalia, ut ZEVIANUS notavit: fluxus per quam raro observavimus. Sed tamen qui affecta valetudine ex hac labe in peripneumonem, aut graves alios casus inciderint, et morbo cesserint, scimus, et multis visos audimus: fereque ingravescentem

---

(1) Relatum est, sed non satis certis authoribus, Neapoli sub hoc morbo, etiam bubones ad alas visos nonnullis.

(2) Nisi rarissimis casibus. Vid. n. 35.

perfrigerato repente aëre, hanc morbi pestem pene experimur in dies: accedit enim ad vim veneni etiam mutata vis tempestatis, pro varia corporum conditione ad putre, ad inflammatum proclivior.

41. Nec vero, ut in re nova, ablusit lunge a ratione medicorum sagacitas: nam quamquam ægros nonnulli, solutis venis, et iteratis purgationibus fatigaverint; tamen leniter plerumque actum est, lenientibus, demulcentibus, edulcantibus: datæque ex usu, calidæ ex sambuco, et viola potiones, tum multæ ex amygdalis aquæ, tum julapia idem genus: pugnatum autem est melle quamplurimum, tum julapio quod est ex aceto: sæpe etiam his quæ ad lingendum dantur, bechica, pulmonica nominant: item quæ tussi favent, quæ sputis. Non raro quæ sudores movent, nec frustra tentata sunt. Præsertim quos rigida ab initio, cum frigida cute sudatio labefactaret, eos tenue vinum, meracum, etiam sub febre mirifice recreavit; namque intus permotis viribus, calens deinde per corpus sudor, isque utilis effundebatur. Sic quosdam excita alvus medicaminibus juvit, queis mala intus saburra præcordia, et caput gravabat: nec minus adhibitæ cruribus frictiones, et cucorbitulæ dorso, aut sudorem, aut requietem evocabant. Recentior est, conversa jam tempestate, utilitas fusi sanguinis, quam nempe non morbi, sed corporum, et temporis mutata ratio potissimum commendavit.

42. Post hæc, quæ fuerit origo mali, quæ caussa, dein quæ sedes in corpore, quæ virium potestas, perspicue declarandum est. Primoque

quum contagiosum esse constet abunde, num etiam jure epidemicum dixerint omnes videndum est.

43. Nec vero dubitandum est quin epidemice ad speciem, nempe in multos incedat, qui non homines modo plurimos, sed plurimas omnino gentes invaserit. Illud porro quærendum est, num epidemice, nempe a caussa epidemica, latente mavis, an manifesta processerit. Quo loco Pragenses Medici, quum et aliunde proficiscentem viderent, et vitio tamen aeris præsenti, (oborto per Majum frigore) morbum tribuerent, quanta ejus esset deinde per Italiam, Europamque omnem, futura etiam sub cane, duratio, vis, et potestas, non perviderunt.

44. BAADERUS autem quum ad præteritas constitutiones temporum confugisset, tutiore quidem loco pedem constituit; sed instabili tamen gressu vacillavit in reliquis; qui nec futura prospexit, et prætervidit contagem, nec quanta esset alienigenæ originis ratio consideravit.

45. Præterea, quæ potuit tanta illa vis esse in corpora, cœlo humido et frigido, tempestatis, quæ per insuetos æstus cum siccitate, et squalore maximo perduraret? Epidemicum hyeme, aut vere prognatum, maturat æstas, aut dissipat: hanc *Russam* tussim videmus enata inter frigora, æstatis æstibus pene enutritam, vigere Autumno, ac pene etiam crescere in dies.

46. Et quamquam jure dictum est ab HIPP. epidemicum si adversæ tempestatis terminos vicerit, regnaturum anno integro. Id utique valet in loco; ut qua in sede, qua in gente corpora graviter epidemica vis alteravit, in ea perennent morbi ad redivivam annui circuitus tempestatem:

quo nempe spatio proclive sit conceptam ab Epidemico labem, posse in corporibus tandem aboleri.

47. Sed factam suo quamque loco constitutionem, fundentem morbos diu lateque in remotos, ni subsit aliqua vis contagionis, nemo recipiat: nec Hispanicam ab hyeme, a ventis, ab aere, constitutionem, credat quis, emissuram labem umquam in Germanos: nec si quem videris morbum simili labe ab remotissimis emanantem, nisi eædem penitus subsint locorum, temporum, et corporum caussæ, credideris ulla vi cœli, sine contagibus propagatum, et adversis etiam tempestatibus duraturum.

48. Nec vero inutilis illa fuerat anteacti per hyemem temporis observatio; nempe quæ corpora faceret non gignundo, sed recipiendo morbo opportuna. Sed nomen morbo quum constaret inditum a sede, advectumque eumdem ab hyperboreis cum gente; perspicuum erat, si advectum fuerat quod manaret in proximos, non Epidemicum advehi potuisse, sed contagiosum oportere.

49. Num vero Epidemicas proprietates rationemque præsestulit? Nempe illa princeps epidemiorum lex perhibetur, ut quacumque insederint, intercurrentes morbos pene intercipiant, aut in propriam vertant naturam. Similiter enim ab epidemico affecta corpora non possunt, utcumque ægrotaverint, quin similiter, pro latente intus dispositione corporum, ægrotent.

50. At morbos interim videas tota æstate, tota Italia regnantes late, pro varia locorum, caussarum, corporum conditione discretos, quin ullam præseferant *Russæ* tussis communitatem: quod

omnium hactenus medicorum auctoritate et testimonio firmatum iri crediderim (1).

51. Usque adeo *Russa* tussis ab epidemica morborum distat ratione; ut qui hactenus contagiosam fore negaverint, videantur multo jam certius demicam ejus et rationem, et originem, ni vana veritatis auctoritas est, negaturi.

52. Nec vero fuit cæca omnium hactenus opinio de Epidemica Russæ Tussis vi, et origine; nam inter Italos, (quorum nobis super his scripta prolata sunt) Illustris Medicus TARGA, quum de caussa morbi brevibus indicaret, tenue nescio quid in aere regnans, et quasi DIVINUM commemoravit: sed phænomena contemplatus intimius, simile quid morbillorum veneno visus est subolere, nempe contagium: tamquam si data opera ex *divino* illo veteri communem multorum opinionem notaret, ex contagio proponeret suam: esseque respondentia utrimque (cum morbillis) symptomata, et parem seu phlogisti, seu putris, assimilemque naturam. (2)

53. Ergo a contagibus stetisse malum pu-

---

(1) Hæc usque adeo certa sunt, ut etiam Tusses intercurrentes, quæ a suscepto frigore communiter fiunt, passim hoc tempore videamus frequentes, quæ et assuetis alias modis incedant, et nihil habeant cum hac tussi Russa commune. Sed illud in primis dignum est notatione; sanguinem, quem diximus (n. 4.) toto anno ostendisse crustam polyposam; quibus, vigente adhuc æstatis servore, sub Tussi Russa detractus est nihil minus quam polypsum fuisse; nempe leviter cohærentem, maxime atrum, spumosum, et sero flavo, pene croceo, multo innatantem.

(2) TARGA L. c.

tandum est, quod nulla potuit epidemiorum ratione consistere. Quod equidem inter multa, propagationis ordo, tempora, modi; tum ipsum morbi ingenium, et phænomena abunde testantur. Cur enim si ab aere est, quamquam in aere epidemicum nil est (1), non continuo, et continenti tracto se in finitimos, in attiguos immisit? Cur saltu ab Germania se in Italiam mediam proripuit? Nempe non est hæc aeris aut epidemici commeatio, sed hominum, et commerciorum: ut mirum alias videri oportuerit, si in communi aere versatur, cur interjectas urbibus russo-tussientibus, peramplis spatiorum intervallis agrestium gentes evaserit? Cur nondum ruri, cur in agro nondum tussitur? Et tussitur tamen alicubi. Nempe contages, quæ cuncta nondum pervasit, pervasit aliquo tamen, et agrestes alicubi infecit.

54. Et siqui adhuc *latens*, *et divinum* recipiunt, recipiant utique; modo id aut æque fusum per omnia in circuitu, aut fore hic illic discretum spatiis profiteantur; simul et esse aliquid rei, et naturalium caussarum vi coalescens proponant.

55. Jam illud concedant vel nolentes oportet, deberi ad ipsum, qualecumque est, manifestis, magnis, patentibus tempestatum, atque aeris permutationibus; quandoquidem epidemicum, quærenti sedulo, nullum hactenus sine præsenti, aut prægressa tempestatum constitutione, monstravit historia; nec fuerit, opinor, quærentibus demonstratura.

---

(1) *Vid. de Epid. et Contag. § III. et pass.*

56. Fere autem ab uno fonte divulsum in partes, et discerptum hic illic magnis spatiorum intervallis, vagari per aera, negabunt arbitror, qui nec crassos nubium vapores, nec fornacum, nec ipsos Vesevi fumos, immania volumina, perstare diu in aperto aere, quin exsoluti evanescant, noverunt: tenuia autem; inconspicua mephiticorum miasmata, multo etiam citius, notatis alias rationibus (1), certum est deliquescere: nec certa apparet caussa cur certas cæli regiones gradiendo prætervolent, certis inhæreant.

57. Rursum si a sede certa funduntur late in circuitu, cur non omnia eodem modo Epidemicum tenet? Cur sub ipsa constitutione loci; in urbe ægrotatur, non ruri? cur citius remota, serius vicina infestantur? cur indigenas tempestate propria, alienigenas contraria fatigat?

58. Omnino unum perpetuum est; et fieri nil sine caussa; et alienigenum, etherogeneum in aere nil durare; et epidemicum in aere nihil esse, fateri.

59. Sed esse contagem morbo, illud pervincit, quod in familias invectus, non singulos, sed universos arripiat: quod omnium undique et Medicorum, et vulgi testimoniis confirmari passim intelligimus (2).

---

(1) *Vid. de Epid. et Contag. § III. et VII.*

(2) Sunt hæc vulgo notissima; sed illud maxime perspicuo argumento futurum est, quod qua in urbe fœminarum cœnobia, quas *Monachas* nominant, ad undecim numerantur; Cœnobia, eo de numero sex, omnino morbum non senserint, ne cognoverint quidem: ex his, quæ sunt reliqua, alicubi ne unam quidem, alicubi quam paucissimas morbum evasisse,

60. Nec si reponas haberi exempla tussium in historia, tota Europa, toto etiam terrarum orbe inerrantium, quicquam confeceris. Quum enim latens in aere nihil sit, aut evincas necesse est, regnasse totis cœli regionibus eamdem undiquè tempestatum atque aeris constitutionem, quæ dissitas cœlo, mari populorum gentes, atque aliter constituas, eodem penitus vitio vehementer affecerit; aut latuisse in communi morbo contagem, sub specie epidemica fateare: quod in quibusdam, quamquam inexpleta rerum notitia, tamen luculentis pene ad sensum indiciis apparet; præsertim quum sciamus in plerisque non tussim utcumque, et communi modo, sed certam certis perpetuo notis, et proprietatibus, quemadmodum hanc Russam, fuisse extussitam (1).

---

aut obeundo toleravisse; subductisque per cœnobia singula, quoad fieri potuit, diligenter rationibus, supputatum est, ex monachis 390. vix ad 30. posse censeri, quæ omnino immunes evaserint.

(1) Habentur equidem in historia propemodum per annos singulos exempla morborum, qui singulas ditiones, regiones, provincias, aut magnos admodum orbis tractus identitem infestaverint; qui quamquam epidemice, nempe in quamplures grassantur, interest tamen plurimum, ut epidemici possint omnes vocari. Epidemici sunt, qui quo loco regnavit causa, consistunt. Ex qua caussa, qui facti sunt morbi, dum consistunt in loco, simplices sint, an contagiosi, perinde potest censeri. Contages autem sic genitæ aut leves sunt, et facile evanidæ, quæ porro nisi inveniant corpora sic præparata, nihil efficiunt: proin nec extra locum facile feruntur, quum sint evanidæ, et leves; nec si ferantur, quicquam proficiunt, quod imparata corpora offendant. Corpora autem, extra locum necessario imparata esse oportet. Causa enim

61. Jam Russæ tussis contagem hæc ipsa in primis argumenta confirmant; quod a communibus magnorum Epidemiorum conditionibus graviter distet: quod specificis contagiorum proprietatibus distinguantur.

62. Et distat in hoc primum, ut jam fusius indicatum est; quod longe alia, quam epidemica assueverint, ratione, et ordine incesserit; quod nullibi simul ab initio multos, sed primo a paucissimis, eundo in quamplurimos paulatim invaserit; quod nulla cum cæteris morbis anni communibus, naturæ atque indolis communitate jungatur (1).

---

epidemica, quæ ex magnis temporum perversionibus certo consistit, quum physice agat in corpora, non agit in distans; nempe extra sphæram, quam dicunt, propriæ activitatis nil potest proficere. Sed aliæ vel a magnis epidemicis natæ contages, vel a magnis omnino caussis in uno etiam corpore excitæ, tenaces nonnunquam sunt, perstantes, atque durabiles; quæ possint, e loco etiam ad distans transferri viribus integris. Quum ergo videris morbum quemvis tota Europa, etiam contrariis tempestatibus late vagantem, qnacumque epidemici forma, aut causam reperias necesse est, quæ corpora tota Europa epidemice affecerit; aut morbum epidemice natum per contages irrepere fateare. Potuit enim, quam facile ignorata causa, ignoto tempore aut loco, ab epidemica loci causa, aut vitio corporis singulari, ea contages alicubi emergere; quæ clanculum evecta in remotissimas orbis plagas proserpat. Jam horum epidemiorum, quæ pene locis singulis fiunt, supervacua consideratio: illorum autem, quæ per magnos regionum tractus nonnumquam apparuerunt, quum necessaria consideratio, tum prolixa evasit recentio; quam proin quum omnem modum excedere videretur, ad calcem libelli in extremas paginas, sub nota A. consulto rejecimus.

(1) *Vid. retr.*

63. Contagiorum autem quæ propria sunt omnino videas cum tussi *Russa* communia. Nec illud quemquam decipiat, quod corpora visa sint recepta extrinsecus caussa, in tussim incidisse; plerumque frigus ex æstu. Nempe quod latens jam intus contagium, oblata caussa, citius maturuit. Sed corpora fuerunt omnia ei morbo opportuna, quandoquidem nec sexu, nec ullis aetatibus, nec conditionibus ullibi abstinuit. Nonne quoscumque arripuit determinatis modis et sedibus labefactavit? Nonne et effectus certos in omnibus, et communes exitus, et pares difficultates induxit?

64. Ut enim mittas tussim clangosam, raucam, vehementem cum sibilo, quae singulares in spiritalibus mutationis caussas ostenderet; haec quoque in omnibus apparuerunt; quod nares intus, loca frontalia, fauces, Trachea Arteria, in gravioribus bronchia, et quaecumque pituitaria, quaecumque pleura cinguntur eodem humore, muco, veneno, aut contagis vitio correpta, impedita consisterent; quod cunctis idem ad guttur intus, ad cutim exterius fervor arderet, caput omnibus idem dolor alligatum gravaret.

65. Nempe quocumque illapsus contagis vapor, easdem omnibus partes, eodem ritu irritavit, momordit; illapsusque omnibus pene in easdem videri potuit, tamquam si recens e fomite, aut e corpore in corpus cum spiritu traheretur: ni forte credas receptum utcumque, eo fuisse, ut contagia solent, ingenio, ut in affines sibi tandem partes proserperet. Quo factum esse putandum est, ut tenellis, si quando illaberetur in stomachum, et cruciatus, et vomitus, et fluxus, et tormina concitaret.

66. Jam mitto de febri dicere, quae, quum eadem esset omnibus (1), potuit veneni copia, aut conditione corporis fieri, ut aliis ephemerae, aliis remittentis, aut intermittentis etiam formam indueret: eademque veneni vi factum est, ut fere ad quartum, rarissime ad usque septimum diem procurreret (2).

67. Sed ille virium communis omnibus subito lapsus, et vehemens e confractis ossibus dolor, et stillicidio corrosæ intus nares, et præcox ab initio, atque facilis, dein lenta pigraque ad feram judicationem sudatio; et memorabilis omnibus e sudore, saliva, spiritu fœtor; num posse hæc

---

(1) Nempe non morbus ipse, sed morbi symptoma.

(2) Mirabitur quispiam cur de febri dicere recusemus, in eo morbo, quem plerique omnes a febri denominant; præsertim quum magnas constet versari inter Medicos super ea febri disputationes; qui velint Synocham catarrhalem ex Sauvagesio, qui cum pluribus catarrhalem epidemicam velint vocari. Non nostrum est tantas doctorum hominum lites componere, præsertim in eo morbo, qui non ex febri esse, sed febrim afferre videri soleat; qui et ante febrim sit idem, et permaneat idem post febrim. Quid si in quamplurimis etiam sine febri transigitur? Febri autem, quum est quod nomen ponam non satis video; nec enim, opinor, remittentem vocari oportere, quæ sæpe uno die, sæpe altero, continenti tamen cursu in ephemeræ modum consumitur; nec continentem quæ Medicis, et Germanis, et nostris non semel vi, sat sit manifesto, et certo intermittere: quæ si fuit tamen, ut sæpe, inter remittentes censenda, certe non fuit Synocha Catarrhalis; ea autem febris ex multorum observatione matutinis horis maximam partem recruduit. Numquid non tussim, quæ tussis est nominabimus? numquid eamdem non catarrhalem,

omnia omnibus, sine magna in humoribus permutatione, et venenata contagis vaporatione contingere reputemus?

Nonne illa a contagiis maxime prona est virium demissio, in humoribus ad morbum prompta, ad judicationem tarda difficilisque conversio?

68. Atqui in febre non gravi, sudores prompti ab initio; (qui tamen parvi, tenaces, subfrigidi, olentes) sub morbo non magno, iidem sub

---

aut catarrhum unice? siquidem et tussis est, qua vexantur, et catarrhus, quo expuitur; et quibus incipit quibus nisi finitis, adesse morbus non definit. Ut caussa morbi, quæ ejus natura est, gravedinem, tussim, catarrhum certo certius faciat in omnibus, symptomata cætera varia variis; febrim, quæ pro modo, et conditione corporum continuat, intermittit, remittit, aut deest omnino. Et caussam cur Russo morbo nomen a febri ponam, iterum atque iterum nullam video. Febris autem vere catarrhalis, nempe morbi ex febre cum adjuncta Tussi et catarrho, qui exempla desiderant; videant inter alia, *Febris catarrhalis, anno* 1658. *medio Vere, Epidemicæ*, descriptionem graphice delineatam a Willisio (*De Febrib. cap.* 17. *pag. m.* 85.) Atque eo etiam magis videant, quod in ea sit certum epidemicæ febris exemplar, habentis caussas in loco a tempestatibus certas. Ut ex quo a Tussi Russa maxime distat, appareat. Sed est in quo maxime et vehementer cohæreant; catarrhalis natura, symptomatum syndrome, vices, eventus, eadem utrimque: ut si illic contagem, hic caussam febris adjicias, possis in Willisiana Archetypum Russæ Tussis agnoscere. Nam si, epidemicæ ei, tanta fuisset vis caussæ, quæ non febrim modo, sed etiam contages expromeret; potuisset deinde illa facile ad Indos vectari. Sic Russa, quæ nobis dicitur, absuisset contagii vis, hœsisset in hyperboreis; quo nata est loco epidemice; si fuissent hic caussæ a tempestatibus epidemicæ, debuisset Italica nominari.

finem tardi, difficiles, sera itidem per eosdem, sed per sudores tamen, et vix tandem expleta solutio. Quæ eadem ratio fuit omnibus, et sputorum, et tussis; ut etiam transacto spatio tussis cum asperitate, et labore, sputorum inutilis, et densa tenacitas, quæ quibusdam polypo similis viderentur, ad dies etiam plurimos perseveraret.

69. Quæ dum considero, videor mihi in hoc morbo imaginem quamdam non malignæ modo et morbillosæ contagis; sed pestiferæ illius febris, cui britannicæ nomen fuit, levem illam quidem, quæ pene vacaret periculo, sed non leviter adumbratam videre. Quamquam etiam illa ab initio ex singulari, aut gentis, aut locorum atque temporum conditione, visa est privatim britannis officere; tamen paullum provecta spatio, Batavos etiam, Germanos, Gallos, et finitimas paullatim gentes contrivit.

70. Nec dispar utriusque conditio, quamquam gradu, et viribus plurimum distent; utrimque enim et febris natura brevis, et virium summa prostratio, et sudationum necessitas: si summam omnium, et durationem consideres, illum omnino vehementer acutis, hunc levem, longis annumerandum putes (1).

---

(1) Invenio nunc eam similitudinem cum morbo Britannico apparuisse etiam in catarrho 1580., maxime propter sudores; qui aliquibus parcius, aliquibus largius fluebant; = ut nonnullis Medicis de Anglico illo sudore, qui anno 1529., mortale genus horribiliter vastabat, suspicio oriretur. = (*ex Jo. Bokel Synops. nov. morb. quem Catarrh. febril. vocant.* 1580.) Sed profitemur libenter videri adhuc validiorem animadvertionem, quam Targa proposuit, inesse huic

71. Sed est illud fere commune contagiis omnibus atque perpetuum, ut vitalia intus pessumdent, extus ad cutim vehementer erumpant: quare etiam in hoc exanthemata quibusdam apparuisse relatum est; (1) et universum perspirationis sistema, visum est mirabiliter permutari.

72. Quo etiam factum esse putandum est, ut simul phlogistica, simul putri coalescere videretur natura, (2) quod intus membranas acriter cum fervore irritaret, simul nervos venenato afflatu perstringeret, sudores extus exsolutorio modo putres protruderet.

---

satis magnam cum morbillorum veneno naturæ affinitatem. Revera enim non modo consentiunt in eo, ut partes pene easdem proritent, membranas, fauces, interna narium, atque oculos; ut deinde ad cutim se extrudant, ut tussim et fervores concitent magnos: sed illud præterea maximopere considerandum est, quod certa et fere constans observatio testatur, consuesse hujusmodi seu catarrhos, seu tusses iis, in primis, annis regnare, per quos morbilli, et variolæ dominantur. Ut enim hoc ipso anno passim in Italia, sic anno 1580. ante famigeratam illam Tussim. (de qua ad lib. calc. Not. A.) Variolæ et morbilli in omnes ætates (teste Bokel.) sævierant vehementer cum strage. Itemque (ne nimii simus) anno 1733. similem tussium constitutionem, notante Huxhamio; morbilli graves, et periculosi præcesserant. Quibus observationibus moneri videmur esse equidem annorum constitutiones, quæ his morbis maxime faveant: præterea vero, ut et hujusmodi tusses persæpe contagiosas esse facilius credamus; et esse quamdam perstantem, atque certam in ejus contagii natura, cum morbillorum contagio, fereque maximam affinitatem.

(1) Anon. Austro-Bavar. ut sup.

(2) TARGA l. c.

73. Nec tamen inflammatio illa magis fuit, quam putrifici fomitis ad extima deflagratio, quæ sine manifesta permutatione sanguinis fieret: quo etiam ratio sectæ passim inutiliter per hunc morbum venæ intelligitur,

74. Fere enim quæ morbo caput, aut pulmones premente, visa est necessaria sanguinis missio, eadem jure alias, ut morbo putri, maligno, exsolvente vires, aut perniciosa, aut inutilis videri potuit: quod in Italia per magnos æstus multo ubique evidentius est confirmatum.

75. Quapropter in re perspicua deceptum passim vulgus apparuit; nam apud finitimos, qui morborum serius, et permutata jam tempestate cœperunt, visus est opinionem usus, atque ipsa res redarguere: sed intercedit ratio opportune; nam potuit alicui, tamquam Rheumate affectis, post frigora, venarum esse utilis sectio, quæ fuerat morbo simplici nocitura: accesserat enim tum propius ad inflammationum rationem post frigora, natura in putre proclivis Russa contages.

76. Atque hæc considerantibus illúd etiam proclive est intelligere, *Russam* tussim potuisse similem Rheumatico-Catharralis videri, quod spiritalia, membranas, mucos arriperet; potuisse inflammatorios ad speciem æmulari, quod dolorem intus moveret cum æstu; quod sæpe in peripneumonem decumberet. Sed negat utrumque tamen morbi observatio, primum quod nullo intus humorum vitio, sed immisso extus veneno excita consisteret; alterum quod incerta omnibus febris, aut nulla, nulla, nisi in gravissimis inflammati indicia apparuerint. (1).

---

(1) Non recusaverim Rheumatico-catarrhalem videri

77. Sed venenata contages, qua parte insedit, loca irritavit, densandis mucis, pituitis, acre virus inspersit, nec satis aut inflammando, aut exsolvendis humoribus fuit, acris illa quidem et proclivi in putredinem ingenio: sed mole minima, acritate pertenui, perstanti tenacitate membranas, nervos momordit; quo uno cæteras ægritudinis scenas facile lusit.

78. Nempe si evidentibus fides, recepta intus

---

jure iis debuisse, quos tepefactos vere, post subitum deinde frigus morbus incessit, ut in Germania: sed nego fuisse ullibi simplicem et genuinum catarrhum a caussa epidemica, nempe vitio corporis, aut humorum ab epidemica caussa, aut aëris intemperie affectorum. Fuit tussis catarrhalis, catarrhus verus, si mavis; sed a contagio corpori immisso, quod vices egit epidemicæ dispositionis, nempe catarrhalis humoris in corpore præexistentis. Quare sub æstu, et circa autumnum in Italia putridi magis, quam catarrhalis morbi speciem præ se tulit; quemadmodum in catarrho 1580. evenisse notat BEKELIUS, ut sub autumnum materia, defluens intus, congesta putresceret, quæ quum esset *calida biliosa acris*, effectus etiam morbillorum similes concitaret. Eadem autem post frigora ad inflammatorios magis accessit. Nempe contages acris ipsa per se, et septico, quod vocant, ingenio, easdem in corporibus, ubivis, partes semper affecit: sed humores, ut erant intus pro tempestate, permovit; effectus hic illic varios, pro varia temporum, prø varia constitutione corporum tulit. Quod ipsum argumento est nullum hic fuisse epidemico locum: talem enim contagis naturam, quæ duret etiam per contraria anni tempora, novimus in peste, variolis, morbillis, fereque in contagiis omnibus paullo gravioribus: in epidemicis nil tale observamus; nec ullum epidemicum notum est, quod per contrarias tempestates, eumdem ex æquo morbum produxerit.

contages pituitariam, pleuram membranas, quacumque invehitur spiritus, quacumque muci, et pituitæ destillant, inhærendo irritavit, contentos humores mirifice coagulavit; simul nervorum robur, quæ specifica vis est contagiorum, confregit. Hinc gravedo, lassitudo, tussis.

79. Parte alia, compunctæ stimulo partes, nares, fauces, palpebrarum extrema paullo acrius incaluerunt. At nonne etiam cutim qua parte nervis, qua membranis intexitur, vel afflatu contagis extimo, vel interiore proritatione, oportuit convelli? Hinc læsa graviter, arbitror, nec facile emendabili vitio, cutis officiosa; opinor ante omnia, confecti humoris expirationem.

80. Sed confectionem quoque novi prohibuit idipsum, et confracta intus vis vitæ. Quare ab cohibita extus expiratione fervor irrequietus in cute, accumulato intus crudo, febricula, contusus articulorum dolor.

81. Num ne affecta cuti, expirationem minime, sudorem elici vel uberius putemus? Nempe perspirationem concotus humor, sudorem etiam crudus ministrat: materiem illi ex bono humore vis vitæ concoquit, huic crudi abundantia, et motus per laxata vasa paullo concitatior præbet; quem porro casum, et fatigans sudatio, et interversa diu cutis actio, et sine robore frequens pulsus monstravit.

82. Nec ullum crediderim fere haberi certius contagiosæ, malignæque in morbis naturæ argumentum, quam erumpentis tam facile ad cutim materiæ: nec ullam, præter has, certam, cur facile erumpat, rationem.

83. Et mihi equidem (fatebor enim) consti-

tutum est fere, in malignis, et contagiosis plerisque omnibus, non quod incoctiles, invectæque contages sint, ideo moveri eas ad extima vehementius: sed quod vim vitæ maturius infregerint, ideo etherogeneæ quum sint, et acri mobilitate incoctas adhuc, *immiscibiles*, ad cutim facilius defluere; suadente etiam vi caloris interiore.

84. Fateri enim manifesta cogit res, etiam in simplicibus morbis, si quis error, aut vis, vitale robur repente confregit, incoctam adhuc, crassam, aut imperfectam materiem, aliqua corporis parte, plerumque exterius, inopinato decumbere.

85. Ut omnino esse sui generis morbum singulari, venenata contage, seu morbillorum veneni similem, seu britannicæ pestis malueris necesse sit. Nec natam casu sub eo contagem in singulis posse videri, quemadmodum fieri sepe in acutis proditum est: (1) nam recepta ex uno, plures contage ægrotarunt. Sed natam alicubi ex certis caussis, et ex animali materie coagmentatam, in veram tandem contagem erupisse. Quod ut alibi alias, sic in hyperboreis, quos Russos nominant, accedentibus ad vitæ genus, et cœli constitutionem insuetis caussarum potestatibus, facile potuit contingere.

86. Et potuit eo in primis cœlo tanta vis constitutionis ingruere, ut non contagem in aere, sed in corporibus morborum faceret: qui morbus, specifica eorum corporum conditione, ituras diu longe in remotos, contages eliceret. Quod

---

(1) *Vid. de Epid. et Contag. n.* 60. *et alib.*

sæpe alias contigisse, relata hactenus historiarum monumenta confirmant. (1)

---

(1) Dum hæc versarentur sub prælo, venere ad manus expectatæ diu pagellæ per breves ANTISTII II. (*Cæs. Acad. Nat. Curios.*) ex Germanico Italicæ, titulo = *Storia della Malattia detta Catarro Russo, descritta da un Medico, e tradotta dal Tedesco. In Firenze* 1782. = In quibus quum multa sint, quæ annotari suis locis meruerint, indicavimus ea paucis hoc loco. Primum ex historia morbi, quamquam nullo auctore, genitum eum in orientali Asia venisse Petropolim; inde in Daniam, Sveciam, rursum in Britanniam, indeque in Americam etiam emigrasse: (non utique opinor per Cookii fretum, quamquam eo freto inter Americam, atque Asiam distare minimum doceat.) Morbum esse febrim a materie, eam materiem esse Miasma; Miasma autem quum dicit, contagium dicit, quam enim affert ex BLANCARDO Miasmatis definitionem, ea contagii definitio est. Id contagium in atmosphæra versari, inde in humanum corpus traduci: neque id tamen in aëre vitium esse epidemicum. = Che se fosse qualità cattiva dell' aria, si » propagherebbe il male con più velocità, e diver- » rebbe dal primo manifestarsi universale, e non at- » taccherebbe, come accade, al principio pochi, poi » più, e più successivamente .... Non sarebbe ne- » cessario il trasportarlo co' bastimenti dal Nord, come » accaduto è in Inghilterra. (*Not.* Et hactenus quidem recte, nisi si forte aliqui minus probaturi sunt esse Miasma, aut Contagem, quæ ab aëre in corpus trahatur; quod certe Boerh. minus probavit. (*Vid. de Epid.* §. 2.) Sed quæ sequuntur paullo duriora. = Il » Miasma, di cui si parla, non è di qualità maligna, » essendo che si può superare dalla sola natura, con » le sole due condizioni, che esige per farlo, di quie- » te, e di dieta. Se fosse di maligna specie, avrebbe » causato una peste, che non avrebbe avuto il mondo » altra simile. = Quidquid sit de maligno, deque natura malignum id superante per febrim; nego pestem,

87. **Post quæ non dubium est haberi plura in historia morborum exempla, quæ pares *Russæ* tussis luserint scenas; sed nullum tamen accommodatius inveniri crediderim ad omnia, quæ de Epidemicis et contagiosis vulgo traduntur; originem, specie tenus, progressus, vices, eventus, epidemici similes, ut minus attentis facile imponeret.**

---

nisi a peste quæcumque malignitas futura sit, posse gigni. (*de Epid. et Contag. passim*) Quemadmodum enim nec variola sine variolarum natura unquam excitavit, ut SWIETENIUS etiam consentit (*ad BOERH. n.* 1382.) Sic neque pestem, quæ vera sit pestis, nisi pestis, aut quæ vere exotica, et primigenia sit, nulla potest contages inducere. Memini equidem CARDANUM jam olim eadem caussa servatam a vastitate insubriam dixisse, quam epidemicus morbus subito invaserat, qui nempe, *si lethalis extitisset, vix decima pars hominum superstes fuisset* (*de variet. rer. l.* 1. *c.* 9.) Video etiam BOKELIUM de morbo 1580., vidi alios de aliis, nempe si maligni fuissent, similia generi hominum, scilicet vastitatem, et internecionem ultimam ex illa malignitatis ambage reformidantes. Porro malignum id, si non pestem, sed lethiferum vocant, hoc quidem Russum minime omnium fuisse malignum videmus: quo magis nego oportere his bombis vocabulorum insanos animos vulgi exterreri, cui jam satis formidinum, jam plusquam satis est ærumnarum. Quod superest febrim esse in hoc morbo (quam synocham catarrhalem Sauvagesii nominat) datam a natura ad vincendum *Miasma*, nou satis video; quæ sine febri quam sæpissime vicerit: illudque expelli per nares, sputa, vomitus; alvum, per sudores non item, multo quoque minimum video, quum sudore in primis hunc tolli morbum ubique viderint omnes, et fateantur. Neque illud possis non istupescere: = I sudori in questa malattia sono sinto-

88. Qui morbus evectus patria nondum certa, sed certo tamen ab hyperboreis, in Germania cum frigore, in Bohemia post tepores exorsus, intulit speciem epidemicæ constitutionis: in Italia passim per æstus excanduit; sub ipsa temporis conversione recruduit magis: et cum in morbo non vehementi contages inobservata proserpere t, cum præsentia non satis congruerent, reditum est ad præteritas temporum constitutiones, tum ad aeris arcana, ad occultum, ad divinum.

---

matici; giammai critici: nè meno alleggeriscono il ma- » le. = (*Not.*) *Se i sudori parvero sollevare, ciò accadeva dopo uno degli spurghi poc' anzi nominati; ordinariamente alla fine della malattia, quando l' Eretismus cutis cessava; singolarmente quando il malato giaceva tranquillo, e prendeva bevande tiepide.* Nempe tum prorsus levabat, quum ægri fotu diligenter prodibat. Nec sine caussa ANTISTIUM putes sudorem contemnere: = *Non è il sudore quello spurgo che la natura può scegliere per liberarsi dal Miasma introdottosi; perchè detto Miasma quasi tutto resta ad irritare la superficie degli organi nominati di sopra*, (nares, fauces, pulmones, stomachum, intestina; nam cutim præteriit.) *E poco o nulla di esso passa nel sangue; nel quale caso anche vien di nuovo deposto negli organi irritati.* = Nempe ob eam penitus caussam sudores contemnit, ex qua sudores, et partium expirationem necesse sit expectari, et diligentius curari. Revera HENISCHIUS, cujus his verbis perorat, accuratius, et vere = plerisque, inquit, sudor copiosus prorum- » pebat, quo et febris finiebatur, quarto, etc.

Quum autem in hoc morbo agnovisset contagium, questiunculas illas quasdam cur posuerit non magnopere intelligo. Possitne morbus perverti? quousque ad meridiem iturum putemus? Contagiorum enim ritu, nisi intercipitur, iturum, quo casus rerum, et commerciorum vices provexerint, perspicuum est.

89. Tamen erat origo mali quærentibus certa, erat nomen non sorte datum ; erat semita profectionis epidemicis inaccessa ; non enim aeris progressio ulla est per anfractus, et intervalla spatiorum: erant cujusque domi testimonia domestica contagiorum: tum demum symptomata morbi , phænomena, vices , eventus apprime contagibus respondentia.

90. Quæ quum videremus perspicuis experimentis, et certis doctorum hominum testimoniis confirmari magis in dies, digna visa res est , quæ epidemicis, et contagiosis adjungeretur. Quapropter, seu evanida, ut britannicus olim sudor, seu revictura aliquando hæc nova pestis contages videbitur , perpessi morbum certo contagio , ac nondum penitus restituti, delineatam hanc *RUSSÆ* TUSSIS imaginem, seu futuris usibus, seu memoriæ rei, ipso æquinoctiali Autumni die consignavimus.

Nota A ad num. 59.

De Celeberrimis Tussium catarrhalium, vel maxime popularium Catarrhorum exemplis.

Prostrant revera, etiam nimis multa hujusmodi, seu tussium seu catarrhorum, seu catarrhalium constitutionum exempla, quæ specie epidemicarum constitutionum immanes sæpe regionum fractus, ac maximas orbis partes pervagatæ esse videantur. Nec afferemus equidem omnia, sed maxime tamen illustria ex horum numero testimonia, ex quorum notis appareat fortasse diligentiam magis scriptoribus, quam morbis naturam, et vim defuisse, ut inter contagia dilucide numerarentur, = Ego vidi, (inquit VALESCUS » de TARANTA) Montepessuli eo anno, quo ego » accepi licentiam, anno 1387 generalem catarrhum, ita quod vix decima pars gentium, præter infantes, evasit catarrhum cum febre, et » fere omnes decrepiti moriebantur propter causam dictam. = Quem casum eo libentius commemoravi, quod videam ejusdem morbi vestigia in Italia quoque annotata. = *L'anno* 1387 *nel mese di gennajo cominciò in Firenze una influenza, che quasi ogni persona malava di freddo, e con febbre; e durò insino a mezzo febbrajo, e morirono molti d'ogni età, ma più dei vecchj.* = (*TARGION. Prima Racc. d'osserv.*

pag. 175 *ex Chron. Flor.)* Itemque in Italia = *L'anno* 1323 *fu un vento pestilenziale, per il quale ammalò di freddo, e di febbre quasi tutte le persone in Firenze, e perdeano l'appetito, ed alquanti ne morirono, cioè vecchj, e vecchie: e fu la detta malattia quasi in tutta Italia, e come venne mezzo ottobre restò.* (Id. ibid.).

Quid vero si morbi etiam phænomena, atque adeo phases visa sint alias, cum tussi *Russa* maxime convenientia? Extat inter alias, citata sæpe, celebris morbi catarrhalis, qui anno 1580 in Europa graviter diversatus est, historia; quam HOFFMANNUS (*de Febrib. Sect.* 2 *Cap.* 1 *Obs.* 5) SAUVAGESIUS, (Class. 2. 2. 5), uterque ad synocharum exemplum ex HENISCHIO, producto etiam loco, qui locus est ex Comment. in ARET. (*pag. aliis* 395, *aliis* 315) attulerunt. Sed ut genuina ejus morbi facies conspici posset, opportunum erat eam non ex HENISCHIO, qui verba quoque mutuatus, ex alieno Archetypo sumpsisset, proponere: (*Æthiologicam* enim illam Aret. cum Comment. suo, edidit ille Aug. Vindelic. ann. 1603). Sed ex autopsia JO. BOKELII Hamburgensis cujus est = *Synopsis novi morbi, quem plerique catarrhum febrilem, vel febrem catarrhosam vocant; qui non solum Germaniam; sed pene universam Europam gravissime adflixit. Helmst.* 1580. 8.

Quamquam enim prolixa, et intercisa, et subobscura narratio est; tamen et omnia quæ ad morbi symptomata, varietatesque, et multa quæ ad febris ejus notitiam faciant, uberius, quam quisquam recenset: quapropter visum est rari morbi ignotam passim historiam, excerptis hic

illic non verbis, nec rationum, sed rerum notis, ad *Russæ* tussis comparationem proponere. Præcesserat, ut narrat BOKELIUS (*loc. cit.*) hyems austrina, et nebulosa per quam Morbilli, et Variolæ fuerant in quamque ætatem frequentes, et passim lethales. Nonnullis febres erant malignæ, extus algidæ, intus urentes: vertente æstate, frigus Aquilonium cum pluviis, pruinis; febres ardentes. Hinc ægris rigores, catarrhi, gravedines, vertigines, raucedines, tusses laboriosæ: oculorum dolores, cum inflatione, et lacrymis, ut in Morbillis. Nonnullis sopores.

Principio lassitudines spontaneæ, languores, dolores tundentes, parotides rubicundæ, latæ, facile evanescentes: febres inordinatæ, calore, frigore alternis, cum magnis ardoribus. Plerumque ab initio erant maximam partem catarrhi, destillationes ad fauces, cum raucedine, tussi assidua, faucium doloribus; circa præcordia calores assidui. Ad fauces, laringem asperitates, fervores ab interioribus. Multis coryzæ, narium ulcerationes: aliis defluxus ad aures, purulenti, citrini, graves. Quibusdam ad collum, ad humeros, dolores, decubitus.

Ciborum magnum omnibus, cum magna siti fastidium; quibusdam; etiam vomitus. Catarrhi queis ad intestina defluxerant, eis fluxus, levitates intestinorum periculosæ. Biliosis sanguis, e naribus, nonnunquam deliria. Catarrhi ad pectus, plerisque omnibus anhelosi; plures, senibus passim lethales: quos medicorum alii *præfocantes catarrhos*; alii *febres*, *ardoresve suffocantes*, vel *febres catarrhosas* vocarunt.

Pulmonum vasa queis acris humor erosit, aut

tussis venas confregit : ii aut servati propere ; aut tabe confecti. Sanguine etiam , per fauces , per nares excreto , quidam servati.

Principio , per æstus , dum sudor facilis , morbum mitem , brevemque ægri adhuc stantes , nec dum fracti toleraverunt. Autumno per Aquilonem ineunte , et sub novilunium autumnale alterum , graviora omnibus omnia ; pueri , senes passim suffocabantur. Quos serius invasit , sub hyemis initium , atque in maritimis , eos quoque acrius vexavit. Quod superest immunes pauci ; pueri , senes , juvenculæ , et quibus anxium pectus , aut pulmones affecti , multo gravius periclitati. Morientibus linguæ aridæ erant , aut lividæ , et dentes nigra sorde onerati , et fauces aridæ , et spirationes cum strepitu.

Id vero erat malignitatis indicium , quod corpora brevi , ac pene subito deliquescebant ; qui casus *sub illo pene intolerabili æquinoctii autumnalis æstu* , multo graviores apparuerunt. Nec enim omnibus uno tempore locis apparuit. Ab Austro exorsus , sub ortum Syrii tempestate aquilonari ad nos transiit. Primo Hungaros , Pannonos , Bobemosque vicinos , post Francos , Thuringosque invasit; Belgas , Britannosque. Sub illo Equinoctii autumnalis æstu Hamburgum venit ; sub hyemem in inferiorem Saxoniam penetravit , et acriter sæviit.

Alicubi sudores effusi , nonnullis medicis Britannici illius sudoris , qui anno 1529. mortale genus invasit , metum attulerunt. Sed in hoc erat malignitatis minus; sævitiæ tantum , ut *spatio sex septimanarum omnes fere Europæ gentes affligeret , quarum vix vigesimus hujus morbi*

expers fuit, et qui fuit aliis monstri loco erat. Qua cæleritate potuit universum pene humanum genus depopulari, si omnes *qui passim tota Europa in familiis decumbebant*, interemisset. Mirumque est tantam vim morbi *uno propemodum mense*, *præter morem Epidemiorum*, singulis locis deferbuisse: quapropter ex improviso, ut eruperat, repente esse desiit. Ex quibus tandem aliquando concludit = Morbum vere *catarrhum* fuisse *tenuem*, *biliosum*; Symptomata *Febrim continuam ex materia calida in pulmonum cavitates prolapsa; ibique dum a natura concoqueretur*, *accensa.*

Nunc juvat ipsam quoque HENISCHII descriptionem, quamquam apud multos frequentem, hic quoque iterare: ut appareat, quantum in una eademque re, alter, qui etiam verba sit alicubi mutuatus, distare a primo videatur in multis:

Primoque pag. 315. = Anno, inquit, 1580. » grassabatur Synochus epidemica, non simplex, » sed composita, eo quod et catarrhum, et alia » symptomata conjuncta habuit; unde catarrhus » cum febre epidemicus fuit apellatus. = Tum vero ad historiam procedens, ejusdem libr. pag. 396. = Febris, inquit, hujus catarrhalis epide- » micæ, quæ spatio sex septimanarum, omnes » fere Europæ gentes affligebat, ex quibus vix » vigesimus hujus morbi expers erat, præsertim » in Saxonia, caussa non erat ab alimentis, » terra, aut aqua putrida, sed ab aere, vel » cælo potius, nempe a magna illius, et anni » præcedentis aeris inæqualitate; unde copiosa » humorum etherogeneorum, et ichorum so-

» boles succrevit, quæ facta meatuum consti-
» patione, et prohibita evacuatione, primum
» ebuliit, et postea putrescens, hanc febrem
» excitavit. Quamprimum hæc invadebat, omnes
» vires languebant, præcordia gravitatem sen-
» tiebant, cor pressionem, et palpitabat; pulsus
» parvi, celeres, et inæquales erant: anhelitus
» difficilis, caput erat grave, et ingravescente
» morbo ita ægroti languebant, ut tremerent,
» et concciderent. Quidam vigilabant, alii pro-
» fundiorem somnum habebant. Ex capite fluxit
» acrior, et subsalsus humor ad thoracem, qui
» tussim movebat; in extremis partibus dolores
» vagos, et fugitivos excitabat. Initio horror,
» et calor totum corpus, et caput occupabat,
» et ad tactum non erat mordax, continuus
» tamen, cum rubore oculorum, et tumore.
» Urina primum tenuis, mox crassa; aliis san-
» guis e naribus fluebat: plerisque sudor co-
» piosus prorumpebat, quo et febris finiebatur,
» quarto ut plurimum die, interdum, sed raro,
» longius protrahebatur ad septimum, vel nonum
» diem. = Hactenus HENISH (*loc. cit.*)

Num vero conditione locorum varia, an temporis intervallo factum putemus, ut alia alteri facies morbi apparuerit, numquid si obscura, incerta, inordinata Bokelio est morbi descriptio, qui præsens præsentem, ipso anno 1580. exaravit; eamdem perspicuam, certam, absolutam ab HENISCHIO expectemus annorum trium, et viginti intervallo pene obsoletam? Nec fictam tamen utrique ad arbitrium historiam morbi arbitrabimur, cujus late famigerata memoria est, et frequens apud Scriptores commemoratio. Per-

tinent utique ad aliud tempus ea quæ ALEX. BENEDICTUS recensuit „ dum ætate nostra, „ inquit, hujusmodi destillationes graves pericu- „ losæque cum acuta febri omnem Italiæ oram „ infestaverunt, ex quodam cœlesti influxu, ita „ ut plurimi caderent. “ Sed hanc istam SA- LIUS DIVERSUS commemoravit. (*de Febr. pestil.*) Itemque HOFFMAN, quo teste „ talis „ erat catarrhus anni 1580., quem morbum „ Arietis vocabant Itali. “ et tandem RIVERIUS, cujus *observ. communic.* 9. *et* 10., etiam paullo infra excitabimus. Sed ante hos omnes CHIF- FLET, cui notatione quoque dignum visum est, „ quod primus in civitate nostra detexi mense „ junio 1593. (ut errare MERKLINUM in *Lin- „ den. renov.*, necesse sit, qui natum Chiffle- „ tium dicat anno 1588.) vagari dolores ca- „ pitis, quos olim *Coqueluque* vocarunt in Gal- „ lia; qui morbus regnavit anno 1580. per totam „ fere Europam. “

Fateor equidem ex descriptione, quæ una porro, atque mutua videtur esse inter BOKE- LIUM, et HENISCHIUM, nec symptomata magnam partem cum *Russa* hac convenire, nec natalem locum, nec morbi celeritatem. Sed ne quis dubitet num fuerit illa labes simpliciter epi- demica, an vero etiam contagiosa, facit perspi- cua MARCELLI DONATI ejusdem constitu- tionis narratio, quæ recidit in hunc ipsum an- num 1580.; siquidem MARCELLUS librum suum anno 1586. dedicavit. „ Præteritis annis „ catarrhi prodigiosum genus populariter viguit, „ *magna serpens contagii vi*, neminem fere „ præteriens: aderant maximi capitis dolores,

„ fluxus vehemens, acer, mordax ad oculos,
„ aures, fauces, nares, stomachum, pectus,
„ obvias partes excorians, atque erodens; ex-
„ trema appetitus dejectio febri concomitante.
„ Galli vocavere *le Coquiluqui*, cujus recensuit
„ PARADINUS grassationem anno 1515., ejus-
„ demque etiam verba fecit CORN. GEMMA
„ (*Cosmic. lib. 2. c. 1*). Catarri hujus popu-
„ lationem in Italia consimilem, licet non adeo
„ atrocem observavimus annis superioribus, modo
„ hanc, modo illam civitatem invadentem. "
(*De Med. Hist. mirab. lib. 6. c. 4.*) Cujus loci auctoritate facile illud etiam conficitur, non modo catarrhum 1580., sed et CHIFFLET. morbum 1693, et PARAD. grassationem 1515., cujus vocabulum *Coqueluque* ad tussim 1580. traductum est, et congeneres fuisse morbos, et pariter contagiosos, et *Russæ* tussis simillimos.

Quid vero si post hæc omnia, multo etiam clariora fuisse eodem sæculo exempla tussium cum manifesto contagio invenerimus. Nam morbus anni 1557., quem PETR. FORESTUS (*Lib. 7 de symptom. febr.*) febrim epidemicam catarrhalem malignam, atque etiam suffocantem nominat, fereque similem morbi 1570., et multis inclaruit Scriptorum notationibus, (*Vid. RIVER. Cent. 1. Obser. 9.*), et tam perlucida FRANC. VALLERIOLÆ descriptione dignus visus est, ut eam SCHENK. (*Observ. Medic. rarior. lib. 6 de Catarr. Epid. Obs. 2.*) totidem pene verbis exscripserit: et excribendam nos item ex auctore ad genuinam *Russæ* tussis imaginem reputemus. „ Tussis quoddam populare genus, quod nos anno elapso, (qui annus

„ erat redempti orbis sesquimillesimus quinqua-
„ gesimus septimus) vigere populariter per uni-
„ versam Galliam vidimus, tanto impetu, ut
„ de repente sanis alioqui degentibus hominibus
„ morbus obreperet. Quod morbi genus, ante
„ sub annum 1510. populariter item viguisse
„ scimus. Erat autem hujusmodi. Gravis capitis
„ dolor, respirandique angustia, ac vocis rau-
„ citas, initio ægros prehendebant: mox horror,
„ febris, tussisque adeo valida, ut in præfoca-
„ tionis periculum plerique deducerentur. Primis
„ diebus tussis sicca, atque vehemens sine screatu
„ mox concocto humore, qui pulmones imple-
„ bat, post septimum, aut decimum quartum
„ screatus multus viscidus, lentus, nonnullis
„ tenuis, et spumosus. Procedente autem sputo,
„ tussis, et spirandi difficultas plurimum remit-
„ tebantur. Verum in omni morbi progressu
„ lassitudo corporis, virium dejectio, inappe-
„ tentia multa, et a cibis aversio ægros vexa-
„ bant, inquietudo, languor, vigilia ob validam
„ tussim vehementer premebant, nonnullis alvi
„ fluor sub finem, aliis sudores manabant. In
„ universum vero cujusvis ætatis, sexus, victus
„ rationis homines, eodem morbo, eodemque
„ anni tempore corripiebantur: moxque uno in
„ una quapiam familia correpto, in universam
„ domum, incendium, atque Contagio obrepe-
„ bant. At etsi plurimum, diuque etiam affice-
„ rentur, qui laborabant, nemo tamen mortem
„ obibat, præter infantes, quibus vis tanta non
„ erat, ut expectorare quæ in pulmonibus in-
„ sederant, possent. Curationis vis neque in
„ sanguinis missione, neque in purgatione con-

„ sistere videbatur. Nihil enim hisce remediis, „ aut parum proficiebatur. Imo quibus hæc remedia imperabantur, deterius plane habere „ sunt visi, exagitatis mali seminariis, nec proprio ceu alexipharmaco extinctis. Extinguebantur autem potissimum eclegmatis devoratis, „ sensimque in asperas arterias illabentibus, „ tum et potionibus pectoralibus, et pastillis in „ os detentis ad tussim sedandam. " FRANC. VALER. (*Appen. ad loc. commun. cap.* 2. *p. m.* 60.) Ex qua narratione illud facile apparet; si summam præfocationem demas, si pulmones plenos, si screatum spumosum, et morbi eum impetu longitudinem ad 14. diem, quæ in tussi *Russa* non sunt; si sudores qui etiam ab initio sunt, Valleriolano huic morbo adjicias, cætera usque adeo congruere, ut non ovum ovo similius fore videatur. Apparebitque uno sæculo XVI. aut toto pene terrarum orbe, aut maxima Europæ parte, ad minus quater, annis scilicet 1515. 1557. 1590. 1593. regnasse morbos, Tusses, Catarrhos, febrem catarrhalem malueris, forma quidem, et specie epidemicos, re autem, non probabili modo, sed certa, et satis probata, per contages late grassantes. Multo autem magis, quum CÆS. CLAUDINI, pene coævi auctoris testimonio, „ tales, nempe sibi „ similes, fuere illæ duæ constitutiones, quarum „ una anno 1557., altera 1580 sub autumni „ initium invaluit, cum symptomatibus adeo „ vehementibus, ut majorem partem hominum „ sustulerint; et plerique quibus vel missus sanguis „ fuerat, vel purgans datum, perierint. " Neque vero his ego illud *morbi genus* adjiciam, quod

ante *sub annum* 1510. *populariter viguisse scimus*; quamquam enim MEZERÆI auctoritate deductum inde *Coqueluque* vocabulum SAUVAGES testatur; quo nomine notatas vulgo deinceps popularium morborum constitutiones apparet: tamen nec notas certas satis invenio, quæ naturam morbi 1510. satis determinent, nec in SAUVAGES possum acquiescere, qui eumdem hunc morbum 1510. pari jure quo alios plerosque omnes, nempe suo, in diversa ac pene etiam contraria discerpat; quum eumdem *Cephalitidem Epidemicam* ex MEZER., *Typhum Carcerum* ex PRINGL., (*erat enim*, ait, *febris continua ardens etc. Class.* 3. *Ord.* 3. 19. 6.) eumdem item similem RIVERII Morbo *Cent.* 2. *Observ.* 63., (quæ nempe revera sit 62.) et 73 (quæ utraque febris maligna RIVERIO vocatur) denominet; atque ideo Riverianorum horum similem dicat, quod in his, *circa undecimum, alias vero septimum morbi diem supervenere delirium, subsultus tendinum, etc.* (*loc. cit.*)

Multoque magis quum idem ille morborum ordinator, *loc. cit. gen.* 20 *sp.* 2.) morbum anni 1557.) quem RIVERIUS, (*Observ. commun. n.* 9.) morbum epidemicum *Coqueluque* vulgo dictum, nominat; et initio Observationis X sequentis, non absimilem morbo 1580. *Cynanchem Epidemicam*, *morbum Epidemicum Coqueluque vulgo dictum* appellet; præfatus hanc (anno 1557.) in qua fuisset *faucium asperitas*, *fervensque inflammatio*, discrepare *immaniter a MEZERAEI cephalitide*; (*loc. cit.*) in qua cephalitide, ut paullo ante (*loc. sup. cit.*) di-

xerat, *erat febris continua ardens etc.* Nempe non satis memor eorum, (ut credere oportet) quæ (*Class.* 2. *Ordin.* 1. *gen.* 2. 5.) constituit; quum Synocham catarrhalem FRIDER. HOFFM. similem voluit ex eodem HOFFM. (*de Febr. sect.* 2. *c.* 1. *Observ.* 5.) HENISCHII Catarrho cum febre epidemico ann. 1580. seu febri ejusdem anni Epidemicæ RIVERII: quam certe febrim, nec ex HENISCH., nec ex BOKEL., nec ex MARC. DON. Synocham fuisse constat. Quin immo ex anonyma RIV. observ. X. constat, quod *febris aliquot diebus intermittebat, postea veluti vires recolligens gravius ægros affligebat.* Et paullo post, *phrenitide quidam furentes, quidam phtysi languentes interibant*, quos casus, opinor, cum SAUVAGESII Synocha nemo facile copulaverit.

Sed indignor ego jamdudum, fereque jam pene etiam stomachor, viros graves, et doctos Medicos, quorum doctrinam, et veneror, et vehementer suspicio, novandi studio, in tantam, hoc præsertim sæculo, hac ætate, non barbariem modo, sed inconditæ rusticitatis licentiam exarsisse, ut luxuriem scientiæ non firmandis præceptis, non finienda morborum cognitione, sed discerpendis morborum rationibus, coacervandis, non nominum porro, sed inconditarum vocum piaculis, hirta omnia, impervia, salebrosa, perhorrida ad terrorem artis, an ludibrium reddiderint. Multiplicatis enim non rerum, sed vocum confragosis ambagibus, fallor, si ulla jam constat genuina, simplex suis morbis notitia. Nec jam opus exemplis; sed tussim *Russam*, aut luscum illud Gallorum Coquelu-

che, vel Catarrhum anni 1580. videat, si cui volupe est, in tota SAUVAGESII familia, ad dolores, (*Clas.* 7. *Ord.* 4. 2. 3.) ad anhelationes (*Clas.* 5. *Ord.* 5. 11.) ad phlegmasias (*Clas.* 3. *ord.* 3. *gen.* 19. 6. *g.* 20. 2.) inter febres item ad Synochas, (*gen.* 2. 5.) ad amphimerinas, (*Clas.* 2. *gen.* 6. 12.) quo loco alterutrum non genere, aut ordine, sed totis late classibus discreto, collocare maluerit, licebit jure: est enim illa docti hominis ad perlucidam rationis Medicæ simplicitatem egregie comparata ordinatio, in qua mirifice sibi placent moderni.

Jam nimium est: sed tamen si qui adhuc consimilium morborum per quam late grassantium testimonia desiderant, videant quæ de popular morbo, vulgo del *Castrone* ab CAGNATO (*de salubr. Rom. aer.*) et DONIO (*de restit. salubr. agr. Rom.*) relata sunt: et siquidem ea, quæ LANCISIUS ad ann. 1709., RAMAZZIN, ad 1690., et GORTERRUS ad 1733. attulerunt, tamquam particularia prætermiserint; ne ea prætermittant, quæ inter alios PERKINSIUS de febre catarrhali ann. 1731, diligenter recensuit, quæ ab septentrionali Americæ parte orsa, brevi post in Germania, indeque in Russia apparuit; dein retroversa Belgium, inde Scotiam, dein Britanniam, mox Irlandiam, tandem meridionalem Italiæ partem, præcipueque Neapolim insedit. (*Hist. de la Soc. Roy. de Médec. T. I. p.* 209) Ut quantam vim esse oporteat epidemicæ potestatis intelligamus; quæ præparatis sensim, alicubi, et latenter corporibus, in veras tandem, indigenas porro,

et evanidas; sed vehementes erumpat contages, in remotissimas populorum regiones, quâ casu circumtulit, facile ituras.

ANNOTATIO

Doctoris GRIFFA *hujusce Diarii Redactoris.*

Animadvertere præstat cl. Rosam librum tum de contagiis edidisse cum ipsi nondum per accuratas observationes erat satis tussis *Russæ* perspecta natura. Quum deinceps hujusce morbi per universam pene Europam grassantis anno 1782 contagiosum ingenium [illegible]culentissime se prodiderit Schedam ad catarrhum tamquam appendicem seu specimen contagiosis ac epidemicis adjecit.

Récensement général de la population au I.er janvier 1806.

COMMUNE DE TURIN	GARÇONS	FILLES	HOMMES MARIÉS	FEMMES MARIÉES	VEUFS	VEUVES	TOTAL	MILITAIRES SOUS LES DRAPEAUX	OBSERVATIONS
	18214	18999	11890	11972	1288	4418	66781	356	Il existent encore sous les drapeaux 453 Militaires que les Commissaires n'ont point découverts dans ce recensement peut être, parce qu'ils n'ont point des parens actuellement en cette Commune, en sorte que le total général de la population est de 67590.